

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Термус В.С.

студент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЖЕРЕЛ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Питання про джерела господарського права ще не стало предметом наукової дискусії. Майже в усіх наукових і навчально-методичних працях, по суті, єдиним таким джерелом розглядається господарське законодавство. Інших джерел для більшості авторів як би не існує. Проте такий підхід не відповідає реальному стану господарського, цивільного та низки інших галузей законодавства України, яким, наряду з нормами права, санкціоновано можливість регулювання суспільних відповідних відносин іншими правовими засобами (інструментами), наприклад, договорами.

Щодо наукових робіт, спеціально присвячених зазначеній темі, нині можна виділити статті Р. Б. Прилуцького «Джерела господарського права за чинним законодавством України», «Поняття джерел цивільного права України: потрібні нові підходи», в яких автор зробив постановку проблеми і загальну характеристику існуючих джерел відповідних галузей права, сподіваючись на подальше дослідження поставлених питань і можливу наукову дискусію.

Комплексний характер господарського права обумовлює і комплексний характер його джерел. До системи відносин, що складають предмет господарського права, разом із цивільно-правовими відносинами входять адміністративно-правові, кримінально-правові, фінансово-правові, земельно-правові та інші відносини, що, у свою чергу, обумовлює включення до джерел господарського права відповідних нормативних актів [2, с. 410].

Класифікувати нормативно-правові акти можна за різними ознаками. Найбільш поширеною є класифікація джерел права за їх юридичною силою. За цією ознакою в літературі джерела господарського права поділяються на 4 рівні:

- 1) конституційне регулювання відносин у сфері господарювання;
- 2) міжнародно-правове регулювання;
- 3) регулювання відповідних відносин на основі кодифікованих нормативно-правових актів (кодексів), законів та інших актів, що мають силу закону;
- 4) регулювання господарських відносин підзаконними нормативними актами [4, с. 120].

Існують три основні види джерел права: нормативний юридичний акт, санкціонований звичай, судовий або адміністративний прецедент. Серед інших джерел права необхідно виділити нормативний договір – угода двох чи більше суб'єктів, яка містить загальнообов'язкові, юридичні норми (наприклад, Федеративний договір). У прийнятих 2003 р. Господарському кодексі України (надалі – ГК) і Цивільному кодексі України (надалі – ЦК), який, за теперішніх умов, не можна не визнавати у певній мірі й частиною господарського законодавства, не важко виділити три джерела господарського права: 1) господарське законодавство; 2) договір; 3) звичай. Суттєвим недоліком ГК є саме те, що, на відміну від ЦК, яким з самого початку чітко виділені три такі джерела (ст. ст. 4, 6, 7), у ГК ці положення «розкидані» по тексту. Розуміння господарського законодавства як одного з джерел господарського права у цілому залишається традиційним, про що свідчить зміст ст. 7 ГК «Нормативно-правове регулювання господарської діяльності», якою встановлено, що відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України цим Кодексом, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами [3, с. 67].

Слід визнати, що такий спрощений підхід до формування вказаної статті, з одного боку, безперечно, не надто сприяє визначенню значення ГК, і, з другого – не відповідає реальному стану нормативно-правового регулювання господарської діяльності, що, у свою чергу, не може сприяти утвердженню необхідного суспільного господарського порядку в економічній системі України, як це передбачено у преамбулі та ст. 5 ГК.

Недоліки ст. 7 ГК і, співвідношення зі ст. 4 ЦК породжує (наряду з теоретичними дискусіями навколо визнання чи невизнання

господарського права самостійною галуззю права) невизначеність у співвідношенні між ними. Розвиток цивільного і господарського законодавства вже після прийняття цих кодексів свідчить скоріш про те, що законодавець і сам ще не визначився з цим питанням. Проте деякі науковці, користуючись цим, без особливого, обґрунтування і всупереч положенню ч. 2 ст. 9 ЦК, стверджують, що положення ГК не повинні суперечити нормам ЦК [5, с. 71].

Законодавець, у багатьох випадках імперативно визначив пріоритет у застосуванні норм ГК і ЦК до тих чи інших відносин. Однак, ця особливість ГК, як показує практика, часто виявляється не відомою для багатьох учасників господарських відносин і стає несподіваним одкровенням, коли ми показуємо це.

Суттєвим недоліком ГК є також те, що в ньому зовсім не згадано про місце в господарському законодавстві міжнародних договорів (іншими словами, міжнародного законодавства). Відповідно ж до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Міжнародні договори, таким чином, повинні розглядатися не як якесь окреме джерело, а як складова частина окремих галузей законодавства України, у тому числі й господарського.

Проте і цим господарське законодавство як джерело господарського права не вичерпується. Справа в тому, що вітчизняні державні, третейські та арбітражні суди все частіше стикаються з необхідністю застосування при розгляді господарських спорів законодавства іноземних країн. На законодавчому рівні юридичною підставою цього довгий час залишалась ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Нині Законом України «Про міжнародне приватне право» право на вибір права, у тому числі іноземного, визнано за всіма учасниками приватноправових відносин (ст. 4, 5). Можливість застосування іноземного законодавства визнається в ГК (наприклад, ч. 3 ст. 344). Таким чином, вказане у договорі (контракті) законодавство іноземної країни стає джерелом регулювання господарських відносин, що впливають із такого договору, про що, безперечно, має бути зазначено і в ГК [6, с. 56].

Коли мова йде про договір як самостійне джерело господарського права, то маємо на увазі не нормативні договори, до яких у теорії нормативного договору відносять: а) внутрішньодержавні нормативні договори (типові договори,

примірні статuti, «формуляри», засновницькі договори про створення господарських товариств, статuti господарських товариств); б) міждержавні (міжнародні) нормативні договори (угоди, конвенції, пакти і т.п.), а договір, який укладається виключно внаслідок власного волевиявлення сторін. Тобто, такий договір виступає єдиним регулятором суспільних відносин, що породжуються ним, і ніщо більше [7, с. 355].

Положення про договір як самостійне джерело господарського права міститься у ст. 174 ГК, якою прямо передбачено, що господарські зобов'язання можуть виникати з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать. Таким чином, на відміну від ЦК, у ГК закріплено суттєве обмеження у використанні договору як самостійного джерела регулювання господарських відносин – він не може суперечити чинному закону, з чого випливає, що сторони не мають права відступити від закону і врегулювати свої відносини договором на власний розсуд, якщо ці відносини законом врегульовані [1].

Отже, з розвитком ринкових відносин та подальшою інтеграцією України у міжнародний економічний простір змінюється розуміння права, розширюються засоби, форми (інструменти) регулювання суспільних відносин, у тому числі у сфері господарювання. Зокрема, значення регуляторів господарських відносин набувають господарські договори та звичаї ділового обороту. Важливими джерелами господарського права (як і низки інших галузей права), наряду з господарськими нормативно-правовими актами, стає договір і звичай. З урахуванням цього відповідним чином повинне розвиватись і модернізуватись господарське законодавство. Перед наукою господарського, цивільного та суміжних галузей права стоїть, на наш погляд, важлива задача з надання чітких критеріїв сприйняття і розуміння таких процесів як стосовно внутрішніх так і зовнішньоекономічних відносин.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Прилуцький Р. Б. Джерела господарського права за чинним законодавством України / Р. Б. Прилуцький // Форум права . – 2010. – № 2. – С. 409-419.

3. Прилуцький Р. Б. Поняття джерел цивільного права України: потрібні нові підходи / Р. Б. Прилуцький // Право України. – 2008. – № 12. – С. 66–71.

4. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / [Борисова В. І (кер. авт. кол.), Баранова І. М., Жилінкова І. В. та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасібо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – Т. 1. – 480 с.

5. Алексеев С. С. Государство и право : учеб. пособие / С. С. Алексеев. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 152 с.

6. Бабкіна О. В. Теорія держави і права у схемах і визначеннях : навч. посіб. / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2004. – 144 с.

7. Пархоменко Н. Джерела права: проблеми теорії та методології / Н. Пархоменко. – К. : Юридична думка, 2008. – 336 с.

8. Тісунова В. М., Бондарчук А. В. Господарське право: Навчальний посібник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 584 с.

Термус В.С.

студент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГОСПОДАРСЬКИЙ ДОГОВІР В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Проголосивши себе суверенною, незалежною та демократичною державою, Україна взяла курс на кардинальне реформування суспільного устрою, побудову громадянського суспільства і ринкової економіки, в якій функціонування та розвиток ефективної системи господарського законодавства являється одним з пріоритетних напрямків розвитку. Так як одним із основних завдань господарського законодавства є координація діяльності суб'єктів господарювання, то господарським договорам, які являються основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання та важливим інструментом правової організації господарського життя суспільства в цілому, має належати чільне місце в системі господарського права. Господарський договір дає змогу враховувати специфіку окремого господарського зв'язку та узгодити його з типізованими моделями організації господарських відносин того чи іншого виду, а також із загально нормативним режимом правового регулювання.